

Голові спеціалізованої вченої ради ДФ 35.052.008
у Національному університеті «Львівська політехніка»
доктору педагогічних наук, доценту Блавт О.З.

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора
Огієнко Олени Іванівни на дисертаційну роботу Запотічної Марії Іванівни
«Розвиток освіти корінних народів Канади»
представлену на здобуття ступеня доктора філософії
зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки,
галузі знань 01 Освіта / Педагогіка

Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із планами відповідних галузей науки.

Дисертація Запотічної М.І. є актуальним сучасним дослідженням проблеми, яка досі не отримала належного висвітлення в педагогічній науці та практиці.

У сучасному глобалізованому світі, в умовах активізації інтеграційних та міграційних процесів, розвитку мультикультурного суспільства важливого значення набуває проблема освіти корінного населення країн. У підсумковому документі Генеральної Асамблеї «Всесвітня конференція по корінним народам» (2014) зазначалось, що необхідно забезпечити рівний доступ до якісної освіти корінному населенню, на основі поваги до культурного різноманіття, реалізації ініціатив і стратегій та виділення ресурсів для розширення прав і можливостей корінних народів. Зауважимо, що освітня політика по відношенню до корінного населення стосується стратегічних цілей держави, сприяє єдності нації та суспільства в цілому. Тому вивчення досвіду Канади – країни, яка однією із перших країн у світі, прийняла Закон про полікультурну політику (1971), й є єдиною із країн світу, що має національну стратегію розвитку корінного населення, може бути корисним у вирішенні не тільки освітніх, а й політичних проблем в Україні у етноправових умовах.

Доцільність дослідження підтверджується необхідністю розв'язання низки суперечностей, виявлених дисертанткою у ході вивчення сучасного стану досліджуваної проблеми, зокрема, між потребою дослідження педагогічного досвіду в історичній ретроспективі та можливостями використання його конструктивних ідей та національних традицій у розбудові сучасної концепції розвитку освіти; між зміною парадигми освіти на початку XXI століття та потребою розроблення наукових теорій, що ґрунтуються на кращих зразках етнопедагогіки та покладені в основу освіти у полікультурному суспільстві.

Доцільність вибору теми дослідження та її актуальність підтверджує й той факт, що вона відповідає науковому напрямку кафедри педагогіки та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» «Теоретико-методичні засади професійного розвитку особистості». Дисертаційне дослідження виконано в межах науково-дослідної роботи «Теоретико-методичні засади професійного розвитку особистості в умовах євроінтеграційних процесів» (номер державної реєстрації 0116U004108).

З огляду на наведені міркування, дослідження М.І. Запотічної є, безперечно, вчасним і актуальним, відповідає запитам і потребам сучасної педагогічної науки і практики, соціальному замовленню суспільства.

Найбільш значущі результати дослідження.

До найбільш істотних наукових результатів, отриманих здобувачкою на основі використання інструментарію методології порівняльної професійної педагогіки належать: обґрунтування теоретичних засад розвитку освіти корінних народів Канади; висвітлення специфіки поняттєво-категорійного апарату дослідження; розробка та обґрунтування періодизації розвитку освіти корінних народів Канади; визначення особливостей та тенденцій розвитку у кожному періоді.

Нові факти, одержані здобувачем.

Здійснений дисертанткою історико-педагогічний аналіз розвитку освіти корінних народів Канади, дав змогу обґрунтувати нові факти, ідеї та

положення, серед яких треба виділити: визначення особливостей розвитку освіти корінних народів Канади у контексті специфіки її історичного, політичного, економічного, соціального, культурного, релігійного розвитку як держави; обґрунтування методологічних підходів дослідження (акмеологічний, конструктивістський, антропологічний, аксіологічний, структурно-функціональний, полікультурний, функціональний, історико-хронологічний, комплексний, порівняльний) і теоретичних засад освіти корінних народів Канади (теорії колективного, емпіричного, трансформативного навчання, ситуативного пізнання та соціального навчання); обґрунтування авторської періодизації розвитку освіти корінних народів Канади; характеристику сучасної системи формальної освіти корінних народів Канади.

Дисертанткою уточнено зміст понять «освіта корінних народів», «традиційні знання», «народна педагогіка», «культуровідповідність навчальних програм», «асиміляція», «інтеграція»; удосконалено та розширено наукові уявлення про основні поняття та терміни з проблеми освіти корінних народів Канади, народну педагогіку індіанців, метисів та інуїтів, внесок зарубіжних науковців у розвиток теорії і практики освіти корінних народів; подальшого розвитку набули ідеї про застосування методологічних підходів в історико-педагогічних дослідженнях.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Аналіз змісту дисертації та публікацій М.І. Запотічної є підставою для висновку про наукову обґрунтованість і достовірність викладених авторкою результатів, що забезпечуються: чіткістю окреслених кваліфікаційних ознак дослідження; коректністю постановки розглянутих завдань; обґрунтованістю вихідних положень, системним аналізом теоретичного матеріалу, виявленням причинно-наслідкових зв'язків між елементами досліджуваної системи; застосуванням відповідного наукового інструментарію.

Одержанню достовірних результатів сприяло застосування комплексу теоретичних (описовий, статистичний та порівняльний метод, методи індукції і дедукції, аналітичний та логічний методи, історико-хронологічний та ретроспективний методи) та емпіричних (бесіди з працівниками освітньої галузі м. Бурлінгтон (Онтаріо, Канада), анкетування та інтерв'ювання освітян) методів наукового дослідження.

Підвищенню ступеня обґрунтованості отриманих результатів сприяло ґрунтовне вивчення джерельної бази дослідження (303 найменування, з них 220 – іноземними мовами), апробація матеріалів дисертації у виступах на науково-практичних конференціях, семінарах різного рівня.

Обґрунтовані М.І. Запотічною результати дослідження забезпечують новизну і вірогідність загальних висновків дисертації і загалом не викликають сумніву.

Дисертація М.І. Запотічної виконана на належному науковому рівні, що підтверджує володіння здобувачкою теорією досліджуваної проблеми і відповідними методами наукового пошуку. Оформлення роботи відповідає чинним вимогам до наукових праць такого рівня.

Значення для науки й практики отриманих дисертантом результатів.

Дослідження М.І. Запотічної містить нові, раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати розв'язують низку важливих загальнопедагогічних завдань.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що матеріали виконаного дослідження, а також монографія «Ретроспектива розвитку освіти корінних народів Канади у компаративно-педагогічному дискурсі», розділ “The development of indigenous people education in Canada: theoretical and methodological framework” у колективній монографії “The actual problems of the world today” використовуються у практиці закладів вищої освіти під час вивчення дисциплін «Порівняльна педагогіка» (теми занять «Шкільна освіта за кордоном: проблеми і досягнення», «Характеристика моделей зарубіжної школи та системи освіти в Україні:

порівняльний контекст», «Національні особливості систем освіти зарубіжних країн та їх функціонування»), «Історія педагогіки» (теми занять «Розвиток освіти і виховання кінця XVIII – початку XIX ст.», «Освіта та педагогічна думка кінця XIX – початку XX ст.») для поглиблення знань у галузі історії та зарубіжної педагогіки.

Результати дослідження, обґрунтовані провідні поняття і база даних можуть бути безпосередньо використані у науково-дослідній роботі, навчальному процесі, законотворчому процесі, а також у практичній діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес закладів вищої освіти України, що підтверджується довідками, посилання на які міститься в додатках до дисертації.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність.

Привертає увагу методологічно виважений і ретельний підхід дисертантки до структурування змісту роботи, яка складається з анотацій, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Структура дисертації відповідає логіці поставлених у дослідженні завдань, дозволяє реалізувати їх достатньо цілісно і комплексно.

Вже перший розділ дисертації «Теоретико-методологічні основи дослідження освіти корінних народів Канади» демонструє фундаментальну обізнаність дослідниці з науковим доробком вітчизняних та зарубіжних вчених з проблеми дослідження. Важливим для дослідження є окреслення теоретичних засад дослідження, зокрема, ідей народної педагогіки, теорій колективного, емпіричного та трансформативного навчання, ситуативного пізнання, соціального наuczіння.

Цілком слушним вважаємо використання авторкою у дослідженні комплексу методологічних підходів, а саме: системного, структурно-функціональний, історико-хронологічний, функціональний, порівняльний, полікультурний, антропологічний, акмеологічний, аксіологічний,

конструктивістський, що дозволило здійснити ретельний аналіз поняттєво-категорійного апарату дослідження, основу якого складають такі поняття як: «освіта корінних народів», «традиційні знання», «народна педагогіка», «культуровідповідність навчальних програм», «асиміляція», «інтеграція» та ін. Показана їх поліфункціональність і багатоаспектність.

Привертають увагу висновки авторки про те, що проблемою освіти корінного населення Канади займається низка міжнародних та канадських організацій, серед яких: дослідницькі організації загального напрямку розвитку Канади, дослідницькі організації федерального, провінційного, місцевого рівнів (с. 61).

Важливим аспектом роботи є здійснення дисертанткою ретроспективного аналізу розвитку освіти корінного населення, що поданий у другому розділі дисертації. Це дозволило дослідниці розробити та обґрунтувати авторську періодизацію розвитку освіти корінного населення Канади, що охоплює чотири періоди: I період розвитку традиційної педагогіки корінних народів (від найдавніших часів до 1620 р.), II період (1620–1948 рр.), що містить підперіоди: клерикалізації (1620–1820 рр.) та агресивної асиміляції (1821–1947 рр.); III період (1948–1969 рр.) – інтеграції освіти корінних народів; IV період (1969 р. – дотепер) – залучення корінних народів до управління та забезпечення освіти своїх дітей.

Нам імпонує те, що дисертантка звертається до аналізу витоків традиційної освіти корінних жителів північноамериканського континенту починаючи від найдавніших часів (п. 2.1.), який дозволив їй зробити висновок про традиційну освіту корінних жителів як систему емпіричних та педагогічних знань, принципів, умінь і навичок, засобів, сформованих корінними жителями Канади у доколоніальний період, що базувалася на етнокультурних особливостях корінних народів та застосовувалась ними у процесі навчання й виховання підростаючого покоління (с. 79); розкриває особливості клерикалізації та агресивної асиміляції корінних жителів (п. 2.2.); ретельно аналізує нормативно-правову базу та фінансове забезпечення

освіти корінного населення Канади (п. 2.3); розкриває особливості інтеграційної політики Канади по відношенню до корінного населення; характеризує діяльність релігійних, федеральних та інтегрованих шкіл для освіти корінних жителів (с. 116-117); приділяє особливу увагу управлінню освітою корінного населення (с. 118-120, рис. 2.3).

Вартими підтримки вважаємо зусилля Марії Іванівни щодо характеристики стратегічних напрямків реформування освіти корінного населення Канади (с. 131-133); аналізу політики самоуправління корінних жителів (с. 137-140).

Заслуговує позитивної оцінки висновок дослідниці про те, що провідною тенденцією сучасного періоду розвитку освіти корінних народів Канади є тенденція до об'єднання різних спільнот корінних жителів в межах одного народу та розробка єдиних навчальних програм, в основу яких покладено його національну ідентичність (с.141).

Важливими в теоретичному і практичному вимірах є звернення М.І. Запотічної у третьому розділі дисертації до характеристики сучасної системи формальної освіти корінних народів Канади, що дало можливість виявити особливості освіти у період раннього дитинства (п. 3.1), шкільної (п. 3.2) та професійної освіти (п. 3.3) корінних народів Канади.

Слушними є висновки М.І. Запотічної щодо місця і значення програм раннього розвитку дитини для подальшої освітньої діяльності (рис. 3.1.); причин та факторів, що впливають на рівень успішності та мотивації учнів корінного походження у школах; умов підвищення рівня залучення корінних жителів до професійної освіти.

Висновки роботи містять змістовні узагальнення щодо особливостей розвитку освіти корінного населення в Канаді.

На позитивну оцінку заслуговують додатки до дисертаційної роботи, в яких представлено фактологічний матеріал, що вдало конкретизує й унаочнює важливі аспекти означеного дослідження і доповнює його зміст.

Таким чином, обсяг і зміст дисертації свідчать про те, що авторка глибоко і різнобічно вивчила досліджувану проблему, що дозволило їй здійснити цілісний аналіз розвитку освіти корінного населення в Канаді.

Повнота викладу результатів дослідження в опублікованих працях

Основні результати, наукові положення, висновки та рекомендації достатньо повно відображено у 19-ти працях (з них – 10 одноосібні): розділи у 2 колективних монографіях; 7 статей у виданнях, включених до наукометричних баз даних (серед них 5 – у виданнях, що водночас належать до переліку наукових фахових видань України); 2 статті у наукових фахових виданнях України; 1 – у періодичному фаховому виданні іншої держави; 1 – в інших виданнях України, 6 праць апробаційного характеру.

Ідентичність змісту анотацій і основних положень дисертації.

Структурна побудова і зміст анотацій українською та англійською мовами ідентичні основним положенням дисертації.

Дискусійні положення та зауваження до змісту роботи

Оцінюючи позитивно дисертаційне дослідження, вважаємо за потрібне висловити певні побажання та зауваження дискусійного характеру:

1. Заслуговує на схвалення аналіз методологічних підходів до дослідження та теоретичних засад розвитку освіти корінних народів Канади, що представлений у п. 1.1. дисертації. Водночас, вважаємо, що, оскільки наукові теорії і концепції, мають визначальний вплив на розвиток освіти корінних народів Канади, то доцільно було б теоретичні засади освіти корінних народів Канади розглянути в окремому параграфі розділу 1.

2. Ми підтримуємо прагнення дисертантки цілісно та ґрунтовно, на основі широкої джерельної бази прослідкувати динаміку розвитку освіти корінних народів у Канаді в хронологічній послідовності, починаючи з від найдавніших часів. Проте, такі широкі хронологічні межі дослідження виглядають досить дискусійно і потребують більш ретельного обґрунтування.

3. Одним із позитивно оцінених нами аспектів дослідження є розроблена М.І. Запотічною авторська періодизація розвитку освіти корінних народів Канади, що подана у другому розділі дисертації. Однак зауважимо, що варто було посилити авторську інтерпретацію досліджуваного матеріалу і більш чітко окреслити тенденції розвитку освіти корінних народів у кожному з визначених періодів.

4. Обґрунтовуючи хронологічні межі визначених періодів розвитку освіти корінних народів Канади (п. 2.1.), дисертантка звертається до законодавчих і підзаконних актів тощо. На нашу думку, варто було б у додатках подати їх перелік в узагальнюючій таблиці, оскільки вони мають як теоретичну, так і практичну цінність, демонструють конкретні кроки держави у вирішенні проблеми освіти корінних народів.

5. Уявляється, що робота виграла б, якби авторка окреслила можливості використання елементів прогресивного канадського досвіду з розвитку освіти корінних народів у контексті реформування системи освіти в Україні.

6. Враховуючи історико-педагогічний характер дисертації, доречним видається створення авторкою словника-тезауруса з проблеми дослідження.

Слід зазначити, що висловлені зауваження та побажання не знижують наукової і практичної цінності й загальної позитивної оцінки рецензованої роботи.

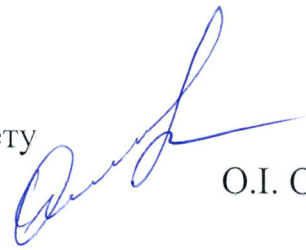
Загальний висновок

Аналіз змісту дисертації та публікацій М.І. Запотічної дає підстави для висновку про те, що дослідження «Розвиток освіти корінних народів Канади» є завершеною, самостійною науковою роботою, що містить нові науково обґрунтовані результати, які дали змогу авторці здійснити комплексне вирішення важливої проблеми, яка полягала у виявленні особливостей розвитку освіти корінних народів Канади.

З огляду на актуальність теми, наукову новизну отриманих результатів та їхнє практичне значення, дисертація «Розвиток освіти корінних народів Канади», відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р.

«Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167), а її авторка Запотічна Марія Іванівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка.

Офіційний опонент:
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки
Сумського державного педагогічного університету
імені А.С.Макаренка

О.І. Огієнко

